

feminizmus
do
vrecka
o
zanietých
politikách

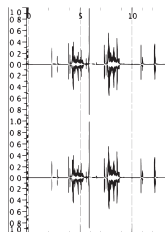
ASPEKT

bell hooks, vlastným menom Gloria Jean Watkins (1952), je autorka, feministka, sociálna aktivistka z USA. Vo svojich prácach sa venuje problematike rasy, triedy, rodu, ako aj umeniu, histórii, sexualite, masmédiám a feminizmu.

Publikovala viac ako tridsať kníh a množstvo akademických i popularizačných článkov, účinkovala vo viacerých dokumentárnych filmoch a prednáša po celom svete.

feminizmus
do
vrecka
o
zanietených
politikách

bell
hooks

ASPEKT

bell hooks

Feminizmus do vrečka

O zanietých politikách

Vydalo Záujmové združenie žien ASPEKT roku 2013 ako svoju 118. publikáciu.

www.aspekt.sk

Realizované s finančnou podporou Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR v rámci dotácie na podporu rodovej rovnosti.

Copyright © 2000 by Gloria Watkins (Feminism is for Everybody: Passionate Politics)

Preklad © Jana Juráňová 2013

Redakcia: Jana Cviková, Zuzana Maďarová

Ilustrácie © Lulu Mendelová 2013

Design © Layout JS. 2013

Produkcja: CeTePe, s. r. o., Bratislava

Prvé vydanie

ISBN 978-80-8151-009-0

EAN 9788081510090

Na úvod: Nebojme sa feminizmu 010

- 1 Feministické politiky – aktuálny stav 016
- 2 Sebauvedomovanie 024
- 3 V sesterstve je sila 032
- 4 Príprava kritického vedomia 039
- 5 Naše telá – to sme my 047
- 6 Problémy s chápaním krásy 054
- 7 Feminizmus a sociálna spravodlivosť 061
- 8 Globálny feminizmus 071
- 9 Ženy a práca 076
- 10 Rasa a rod 084
- 11 Skoncuje s násilím 091
- 12 Feministická mužskosť 098
- 13 Feministické rodičovstvo 104
- 14 Oslobodenie manželstva a partnerstva 111
- 15 Feministická sexuálna politika 119
- 16 Dokonalé šťastie – lesbizmus a feminizmus 129
- 17 Ako znovuobjaviť lásku 137
- 18 Feministická spiritualita 143
- 19 Vizionársky feminizmus 149

Menný register 160

Jana Cviková: Kto sa bojí feminizmu?

Úvod knihy bell hooks, ktorú máme pred sebou v preklade Jany Juráňovej, sa nám prihovára nebojácnu výzvou: „Nebojme sa feminizmu[!]“ Lenže práve táto výzva naznačuje, že sa je čoho báť alebo že sa niekto skutočne bojí. Okrem iného vyvoláva otázku, kto sa to feminizmu bojí.

Podľa autorky predovšetkým ľudia, ktorí ho vlastne nepoznajú, pretože ich poznanie je skreslené informáciami z mainstreamových médií, a tie si počas desaťročí súčasného feministického hnutia a myslenia v USA (teda od šesťdesiatych, resp. sedemdesiatych rokov 20. storočia) všimli len to, čo zodpovedalo ich (de)formatívnemu poslaniu v spoločnosti, ktorú autorka charakterizuje ako biely šovinistický¹ kapitalizmus, resp. imperializmus. Z perspektívy čiernej feministickej aktivistky a teoretičky hooks konštatuje, že médiá si vybrali tie myšlienky a predstaviteľky feministického hnutia a teórie, ktoré sa zameriavali na takpovediac čiastkové ciele v rámci patriarchálnej spoločnosti. Inými slovami, na také ciele, ktoré neohrozovali existujúci spoločenský systém. Ako sa ukázalo, takéto parciálne „spravodlivosti“ síce prispeli k vyrovnávaniu postavenia žien a mužov, ale len v limitovanom meradle, často sa ich dosah obmedzil na – predovšetkým biele – privilegované vrstvy, pričom nezriedka zhoršil situáciu tých, ktorí žiadnymi privilégiami nedisponovali, najmä čiernych a farebných žien a mužov. Paradoxným výsledkom snáh o rodovú rovnosť v panujúcom systéme tak bolo posilňovanie bielej dominancie a jej záujmov.

Túto knižku napísala bell hooks na prahu nového tisícročia preto, že pri rozhovoroch s ľuďmi predpojatými voči feminizmu chcela mať naporúdzi „nejakú malú knižku, aby som im mohla povedať: Toto si prečítajte, dozviete sa, čo je to feminizmus a o čom je feministické hnutie.“ (s.11). Pri osobných stretnutiach sa totiž od spoludiskutujúcich často dozvedala, že „nie som ako ‚skutočné‘ feministky“, a to napriek ubezpečovaniu, „že som taká skutočná a radikálna feministka, ako len žena môže byť“ (s. 11).

„Malá knižka“ bell hooks *Feminism is for Everybody: Passionate Politics*, ktorá sa v slovenskom preklade názvu zmesí do každého vrecka, stručne približuje uzlové body, témy, motivácie a zlyhania súčasného feminizmu, a navyše potvrdzuje význam prepojenia feministického hnutia a teórie. Už roku 1984 v knihe *Feminist Theories: From Margin to Center* hooks jasne pomenovala kľúčové feministické témy a pozicionovala sa na základe svojej skúsenosti z okraja: „Byť na okraji znamená byť súčasťou celku, ale mimo toho, čo sa považuje za hlavné.“²

Gloria Jean Watkins, ktorá si autorský pseudonym bell hooks dala po prastarej mame, sa narodila roku 1952 v malom mestečku v Kentucky, kde každodenný režim rasovej segregácie zažívala na vlastnej koži.³ Hoci znevažovaniu svojej skúsenosti opakovane čelila počas štúdia aj v hnutí a v teoretických diskusiách, neúnavne hlásala svoje presvedčenie, že vďaka marginalizovanej pozícii možno získať tak zmysel pre celok, ako aj pre opozičné myslenie. Dodnes naliehavo tematizuje potrebu priesečníkového chápania rasy, triedy a rodu, dáva hlas „tichej majorite žien“,⁴ ktorú sexizmus zasahuje najviac, a zdôrazňuje transformatívny potenciál solidárnych feministických politík založených na kritickom myslení vo vzťahu k spoločnosti ako celku.

Feminizmus do vrecka vychádza zo situácie a skúseností druhej vlny feministického hnutia na Západe, konkrétne v USA, sprostredkuje nám historicky

významnú skúsenosť s jej vplyvom na súčasnosť.⁵ Feministické myslenie i prax na Slovensku sa po roku 1989 ocitli takpovediac obnažené, bez zázemia silného sociálneho hnutia a zoči-voči celoštuktúrnej diskontinuite, nielen s vlastnou feministickou minulosťou a so západným feminizmom, ale aj zoči-voči symbolickej diskontinuite, ktorá je dôsledkom vylúčenia žien.⁶ Exemplárna feministická sebakritickosť feminizmu v podaní bell hooks môže byť nápomocná pri skúmaní tejto diskontinuity aj pri jej prekonávaní. Jednou z viacerých zdieľaných skúseností v prostredí plnom nevyslovených i vyslovených predsudkov a zákazov je napríklad hľadanie presnej, a pritom zrozumiteľnej odpovede na otázku „Čo je to feminizmus?“ – spolu s bell hooks hľadáme odpoveď, ktorá „by sa nezakladala na strachu ani by nepochádzala z ríše fantázie“ (s. 12).

Pri príležitosti desaťročia od vyjdenia *Feminizmu do vrecka* označil časopis *Ms.* túto príručku za „feministickú klasiku“.⁷ Klasika môže znamenať isté kanonizovanie, výpovedný kamienok do mozaiky poznávania feministického hnutia a myslenia, ale aj skutočnosť, že bell hooks bude v postsocialistických či postfeministických očiach čitateľiek a čitateľov na Slovensku svojím rozhodným ľavicovým gestom a zasadzovaním sa za sociálnu spravodlivosť pre všetkých možno pôsobiť „staremodne“. Jej zanietená „staremodnosť“ odkazujúca priamo na ľavicové korene hnutia je však napriek rôznym možným čítaniam naozaj obdivuhodná. Nenadarmo autorka samu seba identifikuje ako tú, čo „odvráva“.⁸ Mimochodom, niekedy v zápale odvráva i sama seba, čo len dokladá, že vôbec nie je ľahké čo najjednoduchšie podať zložité veci.

Napriek tomu sa na záver pokúsím o isté zjednodušenie: Hoci nás *Feminizmus do vrecka* ubezpečuje,⁹ že sa feminizmu netreba báť, lebo nie je ani protimužský, ani antisexuálny, ani protimaterský, ani protirodinný, ba nie je dokonca ani proti kráse či spiritualite, nedá mi nedodať, že sa ho vlastne báť

treba, pretože je proti sexizmu okolo nás i v nás samých. Preto sa autorka ilustrácií Lulu Mendelová rozhodla viesť touto knižkou rôzne podoby zvukovej stopy definície feminizmu, ktorú ponúkla bell hooks: „Feminizmus je hnutie, ktorého cieľom je skončiť so sexizmom, sexistickým vykorisťovaním a útlakom.“ (S. 12)

Poznámky

¹ Prekladateľka sa v slovenčine usilovala čo najviac priblížiť pojmom používaným autorkou, napr. male-dominated – šovinistický; z tohto dôvodu volila aj doslovný preklad pojmu race – rasa.

² Pozri hooks, bell: *Feminist Theories: From Margin to Center*. 1984. South End Press. Preface (nestránkované).

³ Viac o biografii pozri napr. na <http://www.blackpast.org/aah/hooks-bell-gloria-jean-watkins-1952>; stránka obsahuje odkazy týkajúce sa afroamerickej histórie a informácie o najvýraznejších osobnostiach tejto histórie, ku ktorým nepochybne patrí bell hooks.

⁴ Pozri hooks, bell: *Feminist Theories: From Margin to Center*. 1984. South End Press, s. 1.

⁵ Skutočnosť, že súčasťou tejto súčasnosti je už aj spoločnosť na Slovensku, dokladá napr. rozširovanie fenoménu „lifestylového feminizmu“.

⁶ Vodrážka, Mirek: *Diskursivní smrt a feminismus bez feminizmu: Hledání odpovědi na otázku: „Čo sa stalo a nestalo s feminizmami v Českej a Slovenskej republike“ za poslednú dekádu?* 2003. Dostupné na: <http://archiv.aspekt.sk/desat.php?desat=46>

⁷ Bilger, Audrey: *10 Years of „Feminism is for Everybody“*. 2010. Dostupné na: <http://msmagazine.com/blog/2010/09/07/10-years-of-feminism-is-for-everybody/>

⁸ Pozri hooks, bell: *Talking Back: Thinking Feminist, Thinking Black*. 1989. South End Press.

⁹ Táto formulácia, kde nás text priam personifikované „ubezpečuje“, je celkom v duchu bell hooks, ktorá svoj pseudonym píše s malými začiatočnými písmenami, aby dala najavo, že text je pre ňu dôležitejší než jeho autorstvo.

Na úvod: Nebojme sa feminizmu

Nech prídem kamkoľvek, všetkým, ktorých to zaujíma, hrdo vysvetľujem, kto som a čo robím, teda že píšem knihy, venujem sa feministickej teórii a píšem o kultúre. Zvyčajne dodám, že píšem aj o filme a popkultúre, pričom skúmam, čo a ako tieto médiá hovoria v dnešnom svete. Pre väčšinu ľudí je to veľmi zaujímavé a chcú sa dozvedieť viac. Veď napokon všetci chodievame do kina, dívame sa na televíziu, občas listujeme v nejakých časopisoch a premýšľame nad tým, aké informácie a správy sa k nám dostávajú a ako sa zobrazuje skutočnosť, v ktorej žijeme. Pre rôzne typy publika, s ktorými mám dočinenia, je pomerne jednoduché porozumieť, čo vlastne robím, keď píšem o kultúre, a dokážu pochopiť moju vášeň pre písanie (napokon veľa ľudí chce písať a aj píše). Ale keď začnem hovoriť o feministickej teórii, všetky otázky sa končia. Namiesto toho zvyčajne počúvam o škodlivosti feminizmu a o zlých feministkách, ktoré údajne nenávidia mužov, sú proti pánubohu i prírode, sú to vraj všetko lesby, ktoré zaberajú pracovné miesta a komplikujú život mužom, lebo tí potom nemajú toľko pracovných príležitostí.

Keď sa opýtam na feministické knihy alebo časopisy, ktoré čítali, a na feministické diskusie, ktoré si vypočuli, či na feministické

aktivistky, ktoré poznajú, zvyčajne odpovedajú, že všetko, čo o feminizme vedia, majú z tretej ruky, takže je jasné, že sa k feministickému hnutiu nikdy nedostali dosť blízko, aby mohli posúdiť, o čom vlastne je. Väčšinou si myslia, že feminizmus je záležitosťou tlupy nahnevaných ženských, ktoré sa chcú vyrovnáť mužom. Ani im len na um nezájde, že feminizmus je o právach a o ženách, ktoré sa tieto práva usilujú presadiť. Keď hovorím o feminizme, je jasné, že ľudia so záujmom počúvajú – vidím to na nich a cítim to z osobných stretnutí –, a predsa, keď sa rozhovor skončí, okamžite mi oznámia, že som iná, že nie som ako „skutočné“ feministky, ktoré nenávidia mužov a sú stále nahnevané. Ubezpečujem ich, že som taká skutočná a radikálna feministka, ako len žena môže byť a že keby sa o feminizmus viac zaujímali, zistili by, že je to všetko inak.

Vždy keď odídem z takéhoto stretnutia, uvedomím si, že by som chcela mať poruke nejakú malú knižku, aby som im mohla povedať: Toto si prečítajte, dozviete sa, čo je to feminizmus a o čom je feministické hnutie. Chcela by som mať poruke knihu, nemala by byť ani veľká, ani hrubá, ani napísaná komplikovaným akademickým jazykom, ale mala by to byť jasne formulovaná, jednoducho pochopiteľná kniha napísaná jasne a zrozumiteľne, ktorá by sa ľahko čítala, no nič by nezjednodušovala. Po takejto knihe túžim, odkedy feministické myslenie, politika a prax zmenili môj život. Chcela by som dať takú knihu ľuďom, ktorých mám rada, aby mohli lepšie pochopiť všetko, čo súvisí s feminizmom, všetko, čomu verím tak veľmi, že sa to stalo súčasťou môjho života ako politickej bytosti.

Chcela by som, aby dostali odpoveď na otázku: „Čo je to feminizmus?“ a tá odpoveď by sa nezakladala na strachu. Veľmi rada by som im poskytla jednoduchú definíciu, ktorú by si mohli prečítať vždy nanovo, aby sa dozvedeli, že: „Feminizmus je hnutie, ktorého cieľom je skoncovať so sexizmom, sexistickým vykorisťovaním a útlakom.“ Túto definíciu mám veľmi rada, po prvý raz som ju čitateľkám a čitateľom ponúkla v knihe *Feminist Theory: From Margin to Center* (Feministická teória: z okraja do centra) v roku 1984. Mám ju rada, lebo veľmi jasne hovorí, že feministické hnutie v žiadnom prípade nie je proti mužom. A je z nej jasné, že problém spočíva v sexizme. Takáto jasná formulácia nám pomáha mať na pamäti, že ženy aj muži sme od narodenia socializovaní tak, že akceptujeme sexistické zmýšľanie a konanie. Ženy teda môžu byť rovnako sexistické ako muži. Tento fakt sám osebe nevyklučuje mužskú nadvládu ani ju neospravedlňuje, no bolo by naivné a nesprávne, ak by feministická teória hnutie zjednodušene ponímala ako hnutie pre ženy a proti mužom. S patriarchátom (čo je len iný spôsob pomenovania pre inštitucionalizovaný sexizmus), môžeme skoncovať len vtedy, keď si uvedomíme, že sa ustavične podieľame na uchovávaní stále sa obnovujúceho sexizmu a na tomto sa nič nezmení, kým dovoľíme, aby sexistické zmýšľanie a konanie pretrvávalo a nenahradíme ho zmýšľaním a konaním feministickým.

Muži ako skupina mali a majú z patriarchátu najviac výhod, pretože ťažia z predpokladu, že sú nadradení voči ženám. Lenže ich výhody nie sú zadarmo. Od mužov sa na oplátku za všetky ich výsady vyžaduje, aby – ak majú zachovať patriarchát –, ovládali ženy,

teda aby nás vykorisťovali a utláčali a aby pri tom používali násilie. Pre väčšinu mužov nie je ľahké byť patriarchami. Je mnoho mužov, ktorým sa nepáči, že niektorí muži sa boja žien a nenávidia ich, mnohých mužov trápi mužské násilie na ženách, často to trápi dokonca aj tých, ktorí sa takéhoto násilia dopúšťajú. Boja sa však, že ak by sa ho prestali dopúšťať, prišli by o svoje výhody. Nevedia si predstaviť, čo by sa stalo so svetom, ktorý dôverne poznajú, keby sa patriarchát zmenil. Hoci si uvedomujú a cítia, že to nie je správne, je pre nich jednoduchšie pasívne podporovať mužskú nadvládu. Muži v mojej prítomnosti veľmi často opakujú, že nechápu, čo vlastne tie feministky chcú. Verím im. Ale verím aj, že sú schopní meniť sa a rásť. A verím, že keď sa o feminizme dozvedia viac, nebudú sa ho báť, pretože vo feministickom hnutí objavia nádej, že sa im podarí oslobodiť sa z pút patriarchátu.

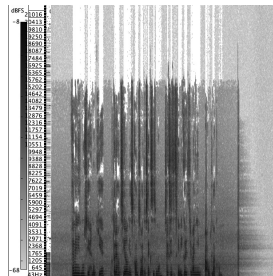
Práve pre týchto mužov, starých i mladých, ako aj pre nás všetky som napísala túto krátku príručku, knihu, po akej som tak dlho túžila. Musela som ju napísať, lebo som ustavične čakala, že sa takáto knižka niekde objaví, no neobjavila sa. Bez nej nemám ako osloviť húfy ľudí, čo sú denne bombardované antifeministickou reakciou na feminizmus a ustavične počúvajú, ako majú nenávidieť hnutie, o ktorom takmer nič nevedia, a ako mu majú vzdorovať. Malo by existovať toľko základných stručných príručiek feminizmu, toľko ľahko čitateľných učebníc a knižiek, z ktorých by sme sa mohli o feminizme dozvedieť všetko potrebné, že táto kniha by bola len ďalším zanieteným hlasom na obranu feministických politík. Mali by sme mať k dispozícii billboardy, reklamy v časopisoch,

autobusoch, v metre, vo vlakoch, televízia by mala vysielat' spoty, ktoré by sa šírili po celom svete, aby sa prostredníctvom nich ľudia dozvedali o feminizme viac. V takom štádiu ešte nie sme. No ak sa chceme podeliť o feminizmus a ak chceme, aby toto hnutie ovplyvňovalo myslenie a cítenie žien i mužov, nesmieme na tieto spôsoby komunikácie rezignovať. Každá zmena, ktorá sa kedy udiala vďaka feminizmu, zasiahla naše životy pozitívnym spôsobom. Keď však ustavične počúvame, že feminizmus je čosi zlé, prichádzame o takýto pozitívny pohľad.

Keď som sa začala búriť proti mužskej nadvláde a proti patriarchálnemu mysleniu (a protirečiť najsilnejšiemu patriarchálnemu hlasu v mojom živote – hlasu svojej matky), bola som ešte len tínedžerkou, mala som samovražedné sklony, bola som deprimovaná, zneistená a nevedela som, ako nájsť zmysel života a miesto pod slnkom. Potrebovala som feminizmus, ktorý mi poskytoval základy rovnosti a spravodlivosti a na nich som potom mohla stavať. Matka po čase zmenila názor na feministické myslenie. Dnes vidí, že mne i ostatným jej dcéram (je nás spolu šesť) sa žije lepšie práve vďaka tomu, že sa feminizmus premietol do verejných politík. Vo feministickom hnutí vidí nádej a príslub nových možností. Práve o tieto nové možnosti a o nádej sa chcem s vami podeliť v tejto knihe.

Predstavte si, že žijeme vo svete, kde nikto nikoho neovláda, a hoci muži a ženy nie sú rovnakí a možno si ani nie sú rovní, vízia vzájomnosti je étosom, ktorý formuje vzťahy. Predstavte si, že žijeme vo svete, kde nám nikto nič nevnučuje, kde panuje mier a kde sú otvorené možnosti pre všetkých. Samotná feministická revolúcia

taký svet nevytvorí, musíme skoncovať s rasizmom, triednym elitárstvom, imperialismom. No feministická revolúcia nám pomôže, aby sme sa – ženy aj muži – mohli realizovať a vytvoriť komunitu, v ktorej budeme žiť v zhode, uskutočňovať svoje sny o slobode a spravodlivosti a žiť v súlade s pravdou, že všetci sme boli stvorení ako rovní. Pristúpte bližšie. Pozrite sa, ako sa feminizmus môže dotknúť vášho života, ako ho môže zmeniť a ako môže zmeniť životy nás všetkých. Pristúpte bližšie, aby ste sa mohli z prvej ruky dozvedieť, čoho všetkého sa týka feministické hnutie. Pristúpte bližšie a uvidíte: Feminizmus je naozaj pre každú a každého z nás.

1 Feministické politiky – aktuálny stav

Povedané jednoducho, feminizmus je hnutie, ktorého cieľom je ukončiť sexistické vykorisťovanie a útlak. Takúto definíciu feminizmu som ponúkla vo svojej knihe *Feminist Theory: From Margin to Center* ešte v roku 1984. V tom čase som naozaj dúfala, že sa všeobecne ujme a bude sa bežne používať. Mám túto definíciu rada, lebo neobsahuje tvrdenie, že muži sú nepriatelia. Tým, že pomenúva sexizmus ako hlavný problém, triafa do čierneho. V praxi to znamená, že podľa tejto definície sexistické zmýšľanie a konanie je nesprávne za každých okolností, či sa podeň podpisuje žena, alebo muž, či dieťa, alebo dospelá osoba. Táto definícia je zároveň dosť široká, takže zahŕňa aj systémový, inštitucionalizovaný sexizmus. Nie je uzavretá a jej predpokladom je, že ak chceme porozumieť feminizmu, musíme najprv pochopiť, čo je sexizmus.

Zástankyne a zástancovia feministických politík vedia, že väčšina ľudí nerozumie, čo je sexizmus a ak tomu aj rozumie, tak to nepovažuje za nič dôležité. Mnohí ľudia si myslia, že cieľom feminizmu je, aby sa ženy vyrovnali mužom. Väčšina si myslí, že feminizmus je zameraný proti mužom. Toto nepochopenie feministických politík odráža fakt, že väčšina ľudí sa o feminizme dozvedá

z patriarchálnych masmédií. Obraz feminizmu, o ktorom počúvali najčastejšie, vytvorili ženy, ktoré sa zaoberajú predovšetkým rodovou rovnosťou – otázkami rodovej rovnosti v odmeňovaní a niekedy problematikou toho, ako si ženy a muži delia domáce práce a starostlivosť o deti. Verejnosť má skúsenosť, že ženy, ktoré sa zaoberajú rodovou rovnosťou, sú zvyčajne biele a materiálne zabezpečené. Z médií sa dozvedá, že ženské hnutie sa zameriava na slobodu podstupiť interrupciu, na slobodu byť lesbou, na to, aby sa ženy mohli postaviť proti znásilneniu a násiliu v rodine. Z týchto rôznych tém širokú verejnosť najviac zaujíma téma rodovej rovnosti na pracovisku, najmä téma rovnosti v odmeňovaní.

Keďže naša spoločnosť je naďalej predovšetkým „kresťanská“, väčšina ľudí je stále presvedčená, že boh nariadil ženám, aby boli v súkromnej sfére podriadené mužom. A hoci mnoho žien nastúpilo do zamestnania a v mnohých rodinách je práve žena jedinou živiteľkou rodiny, vedúca pozícia muža v rodine je stále tou najrozšírenejšou predstavou rodinného života, ktorá sa málokedy spochybňuje bez ohľadu na to, či je muž v konkrétnej rodine prítomný, alebo nie. Predstava, podľa ktorej je feministické hnutie zamerané proti mužom, sa opiera o nesprávny predpoklad, že všetky priestory ovládané ženami sú nutne prostredím, v ktorom sa patriarchálne a sexistické myslenie vôbec nevyskytuje. Mnoho žien, často aj tie, ktoré aktívne tvoria feministické politiky, sa jednoducho rozhodlo uveriť, že je to naozaj tak. Protimužské nálady boli medzi prvými feministickými aktivistkami naozaj veľmi rozšírené, tieto ženy totiž odpovedali na mužskú nadvládu hnevom. Práve hnev vyvolaný

nespravodlivosťou bol impulzom pre vznik ženského oslobodzovacieho hnutia. V počiatočných štádiách si väčšina feministických aktivistiek (prevažne bielych) jasne uvedomovala mužskú nadvládu, prejavujúcu sa aj v prostrediach, v ktorých sa inak brojilo proti triednym a rasovým rozdielom. Ženy v týchto prostrediach spolupracovali s mužmi, ktorí do celého sveta hlásali dôležitosť slobody, no počítali s podriadenosťou žien a využívali ju. Či to boli biele ženy pôsobiace v socialistickom hnutí, čierne ženy angažujúce sa v oblasti ľudských práv a čierneho oslobodzovacieho hnutia, alebo pôvodné obyvateľky Ameriky zasadzujúce sa za práva pôvodného obyvateľstva Ameriky, muži od žien vyžadovali, aby akceptovali ich vodcovstvo a aby ich nasledovali. Pokrokové ženy podieľajúce sa na týchto radikálnych zápasoch za slobodu sa začali búriť a to ich priviedlo k ženskému oslobodzovaciemu hnutiu.

S postupným vzostupom feminizmu si mnohé feministky začali uvedomovať, že na sexistickom myslení a správaní sa nepodieľajú len muži, ale že aj ženy vedia byť sexistické, a tak protimužské nálady prestali byť určujúce pri formovaní sebauvedomovania žien, ktoré so ženským hnutím priamo súviselo. Stredobodom pozornosti sa stalo všadeprítomné úsilie o rodovú spravodlivosť. Lenže ženy nemôžu držať spolu a presadzovať feminizmus, ak sa nekonfrontujú s vlastným sexistickým zmýšľaním. Ak ženy medzi sebou súperia a bojujú, ich pocit spolupatričnosti určite nemôže byť dosť silný. Utopické vízie o sesterstve žien založené na predpoklade, že dominantné postavenie mužov nejakým spôsobom postihuje a viktimizuje všetky ženy, sa zrútili, keď ženy začali diskutovať o triede a rase.

Diskusie o triednych rozdieloch sa objavili hneď v začiatkoch feministického hnutia druhej polovice 20. storočia a po nich nasledovali diskusie o rase. Diana Press už v polovici sedemdesiatych rokov publikovala vo svojej zbierke esejí *Class and Feminism* (Trieda a feminizmus) prevratnú analýzu triednych rozdielov medzi ženami. Tieto diskusie nezľahčovali feministické tvrdenie, že v sesterstve je sila, ale zdôrazňovali, že sestrami sa môžeme stať len v spoločnom zápase, a to tak, že budeme hovoriť o tom, ako ženy cez príslušnosť k triede a rase ovládajú a vykorisťujú iné ženy, a vytvoríme politickú platformu, na ktorej sa bude o týchto rozdieloch uvažovať.

Čierne ženy boli v súčasnom feministickom hnutí aktívne od jeho vzniku, no nestali sa „hviezdami“ hnutia a nepritiahli pozornosť masmédií. Práve čierne ženy aktívne vo feministickom hnutí boli veľmi často najradikálnejšími feministkami (podobne ako mnoho bielych lesbičiek). Už v tom čase sa dostali do konfliktu s reformistickými feministkami, podľa ktorých sa feminizmus týkal výlučne toho, aby ženy získali rovnoprávnosť s mužmi v rámci existujúceho systému. Ešte skôr než sa rasa tematizovala vo feministických kruhoch, čierne ženy (rovnako ako ich radikálne zmysľajúce spojenkyne) pochopili, že ich cieľom nikdy nebude rovnosť v rámci existujúceho kapitalistického patriarchátu ovládaného bielymi šovinistickými mužmi.

Feministické hnutie sa polarizovalo už od svojho vzniku. Reformistické feministky sa rozhodli pre zdôrazňovanie rodovej rovnosti. My, revolučné feministky sme nechceli len pozmeniť jestvujúci systém tak, aby mali ženy viac práv. Chceli sme systém radikálne

zmeniť – skoncovať s patriarchátom a sexizmom. Táto radikálnejšia vízia však nikdy nepriťahla pozornosť mainstreamovej tlače, lebo patriarchálne masmédiá nemali záujem prezentovať ju. Na verejnosti sa ujala a dodnes je aktuálna predstava „oslobodenia žien“, podľa ktorej ženy žiadajú to, čo už muži majú. Táto vízia sa javila ako ľahšie realizovateľná. Zmeny v hospodárstve, ekonomický prepad, rastúca nezamestnanosť a ďalšie problémy spôsobili, že atmosféra v spoločnosti dozrela, aby občania a občianky prijali predstavu rodovej rovnosti v pracovnom živote.

Keď sa zamyslíme nad realitou rasizmu, zdá sa logické, že bieli muži boli ochotní uvažovať o právach žien, keď im takáto stratégia pomáhala udržať si nadvládu. Netreba zabudnúť, že biele ženy si začali uplatňovať nároky na slobodu až potom, keď sa začalo hovoriť o občianskych právach, teda keď sa skončila najtvrdšia segregácia a najmä čierni muži mohli na trhu práce dosiahnuť rovnosť s bielymi mužmi. Reformistické feministické myslenie, ktoré sa sústreďovalo predovšetkým na rovnosť s mužmi v pracovnej oblasti, zatlačilo do úzadia pôvodné radikálne východiská feministického hnutia druhej polovice 20. storočia, teda snahy o premenu spoločnosti a jej celkovú reštrukturalizáciu tak, aby bola od základu nesexistická.

Keď ženy, predovšetkým tie biele a privilegované, začali získavať ekonomickú moc v rámci existujúcej sociálnej štruktúry, prestali uvažovať o revolučných feministických víziách. Iróniou je, že revolučné feministické myslenie sa najviac ujalo a najintenzívnejšie pestovalo v akademických kruhoch. V tomto prostredí sa revolučná feministická teória ďalej rozvíjala, no verejnosti zostala nedostup-

ná. Stal sa z nej privilegovaný diskurz prístupný ľuďom s kvalitným vzdelaním a schopnosťou porozumieť zložitým textom, teda ľuďom vysoko vzdelaným a zvyčajne privilegovaným aj po materiálnej stránke. Práce ako *Feminist Theory: From Margin to Center*, ktoré ponúkajú víziu feministickej zmeny a oslobodenia, nikdy nepriťahnu pozornosť širšej verejnosti. Len málokto o tejto knihe počul. Ľudia, čo o nej nevedia, neodmietli jej obsah, ale jednoducho sa o nej nikdy nič nedozvedeli.

Záujem na potláčaní vizionárskeho feministického myslenia, ktoré nebolo zamerané proti mužom a neorientovalo sa na to, aby sa ženy vyrovnali mužom, nemal len mainstreamový kapitalistický patriarchát ovládaný bielymi šovinistickými mužmi, ale aj reformistický feminizmus. Tento reformistický feminizmus bol pre ženy spôsobom, ako dosiahnuť spoločenskú mobilitu. Dokázali sa zbaviť mužskej nadvlády na pracovisku a vo väčšej miere si mohli určovať vlastný spôsob života. Keďže sexizmus sa neskončil, svoju slobodu mohli rozširovať len v rámci existujúceho systému. A mohli, pravdaže, počítať s tým, že nižšia trieda vykorisťovaných žien bude vykonávať špinavú prácu, ktorú ony odmietali. Tieto ženy akceptujú podriadenosť pracujúcej triedy a chudobných žien, ba dokonca sa na nej podieľajú, a tak nielenže kolaborujú s existujúcim patriarchátom a s ním súvisiacim sexizmom, ale osobujú si aj právo viesť dvojitý život – jeden v pracovnom procese, kde sú rovnocenné s mužmi, a druhý v súkromí. Ak sa rozhodnú pre lesbizmus, majú privilégium byť rovnocennými s mužmi v pracovnom procese a zároveň požívať výhody svojej triedy, aby si v súkromí mohli vytvárať

vlastný životný štýl – môžu sa rozhodnúť, či budú mať s mužmi obmedzený kontakt, alebo vôbec nijaký.

Tento feminizmus životného štýlu, resp. lifestyleový feminizmus, sa dopracoval až k názoru, že feminizmov môže byť toľko, koľko je žien. A tak sa politiky začali od feminizmu odkláňať. Predvládol predpoklad, že nezáleží na tom, či má jednotlivá žena konzervatívne, alebo liberálne názory, každá môže zakomponovať feminizmus do svojho životného štýlu. Je zjavné, že takto sa feminizmus stal pre niektoré ženy prijateľnejším, lebo môžu byť feministkami bez toho, aby sa museli nejako podstatnejšie meniť, prípadne sponchybňovať kultúru, v ktorej žijú. Ako príklad možno uviesť tému interrupcií. Upieranie reprodukčných práv ženám predstavuje istý spôsob sexistického útlaku, preto ak je feminizmus hnutie, ktorého cieľom je skončiť so sexistickým útlakom, nijaká žena nemôže o sebe tvrdiť, že je proti možnosti voľby a zároveň, že je feministka. Ktorákoľvek žena môže trvať na tom, že by sa nikdy nerozhodla pre interrupciu, a pritom môže verejne obhajovať právo žien na možnosť voľby a podporovať feministické politiky. Nemôže však byť proti možnosti voľby a súčasne byť feministkou. Sotva sa dá hovoriť o silnom vplyve feminizmu, ak má vplyv súvisieť s vykorisťovaním a potláčaním ľudských práv a slobôd iných.

Feministické politiky strácajú pôvodnú dynamiku, pretože feministické hnutie prišlo o jasné definície. Tie definície však existujú, disponujeme nimi. Tak sa k nim teda opäť vráťme. Podelme sa o ne s ostatnými. Začnime odznova. Nosme tričká a odznaky, dajme vytlačiť pohľadnice, využime hiphopovú hudbu, reklamy v televí-

zii, v rádiu, v printových médiách, billboardy a všetky ďalšie druhy tlačených materiálov, ktoré budú do sveta hlásať idey feminizmu. Môžeme sa so všetkými podeliť o jednoduchú, no veľmi účinnú informáciu, že feminizmus je hnutie, ktorého cieľom je skoncovať so sexizmom. Začnime teda týmto. Nech hnutie znovu ožije.

